

Házalóból – farmergyáros

Levi Strauss és Tsai – világcég. Az 1993-as évet 5,9 milliárd(!) dolláros forgalommal zárták, ebből 400 millió dollár volt a nyereségük. A cég mostani vezetője egy kései Strauss-leszármazott, Robert D. Haas. A cég alapítója pedig ... Hát ezt mindenki tudja. És még sok minden mást is tudunk Strauss úrról, ismerjük körszakállas fényképét, a felvilágosultabbak tudják, mit jelent az 501-es, és miért vannak rézszegecsek a nadrágok zsebeiben. Strauss úr biográfiai általában így kezdődnek: „Az 1850-es évek elején, az aranyláz tetőfokán, egy fiatalember érkezett San Franciscóba. Levi Straussnak hívták.” És innen kezdődik az amerikai sikersztóri. De honnan jött ez az ember? Talán nagy tőkével jött át Európából és azonnal vászon-lerakatot létesített az Államokban? Természetesen, nem. És mivel a cégalapító életének korai szakaszát talán csak kevesen ismerik, az én írásom majd ott fog végződni, ahol a többi életrajz kezdődik:

Levi Strauss megérkezett San Franciscóba...

Hőstünk neve nem volt mindig Levi. 1829-ben – mostoha körülmények között – látta meg a napvilágot a bajorországi Buttenheimben, szülei Hirsch és Rebecca Strauss pedig a Löb nevet adták neki. Az idő tájt Németországban a zsidók nem birtokolhattak földeket (máshol sem Európában), így mivel a család anyagi körülményei meg, hogy polgári életet éljenek, Hirsch Strauss számára maradt a házalás. Persze a falusi nyilvánosságban ilyen megnevezés nem szerepelhetett, csak a valamivel elegánsabb rövidárúkereskedő kerülhetett be. A házalás ekkor részben a „legmodernebb”, részben a legnehezebb munkák közé tartozott az Óvilágban. A házaló óriási területeket járhatott be, rengeteg emberrel találkozott, széles klientúrája volt, és csak rajta múlt, mennyi árut tud eladni. Ugyanakkor – éppen a hosszú utazások alatt meg lehetett ismerkedni az éhezéssel, az árokpárttal és mindenféle testi nyavajával is. Hirsch Strauss vesztét is ezek a körülmények okozták; 1845-ben meghalt tuberkulózisban. Ekkor legkisebb fia, Löb 16 éves volt. Senki sem tudja, hogy a következő két évet a család hogyan vészelte át. Löb két bátyja, Jonas és Louis az USA-ba emigráltak. 1847-ben Rebecca Strauss (az édesanya) is útlevelet és kivándorlási engedélyt kapott, majd gyermekeivel – Mathilde-dal, Fannyval és Löbvel Brémából az Újvilágba utazott. A család hajóútja Brémától New Yorkig negyvenhárom hétig tartott. Természetesen a 4. osztályon utaztak, ahol még két hét se lett volna kéj-utazás, nemhogy negyvenhárom. A vitorlás az East River-i Ward’s Islanden kötött ki, és Löb nemsokára találkozhatott idősebb bátyjaival.

Straussék az 1847-48-as forradalmi hullám miatti létbizonytalanság, a Németországban általános szegénység és a családfe halála miatt kényszerültek az Újvilágba menni.

Jonas és Louis, a két testvér nem lakkcsizmában és hódbundában fogadták öccsüket (ezek voltak ekkor a gazdagság jelképei). Még nem voltak gazdagok, és nagyon keményen küzdöttek a fennmaradásért. Apjuk hagyományát folytatták; házalók voltak, ami az emigránsok elsődleges foglalkozásának számított akkoriban, főleg a Németországból és a skandináv területekről érkezettek között. Löb csatlakozott a családi vállalkozáshoz, ekkor változtatta Levire a nevét, nem tudjuk milyen okból. Nemsokára ő is a Division Street-i raktárházba járt áruért. Mint a többi házaló, ő is két zsákot cipelt, egyiket a mellén, a másikat a hátán. A csomagok olyan fél mázsát nyomtak, amikor nekiindultak New York külvárosainak. Levi hamarosan vissza tudta fizetni bátyjainak a kezdőkészletre tőlük felvett kölcsönt. A fivérek közül legelőször Jonas Straussnak ívelt fel az üzlete, őt 1848-ban már je-

gyezték a New York City Directoryban, mint a 203 1/2 Division Street-i áruház tulajdonosát. Louis és Levi ekkor még mindig csak házalók voltak. Levi ez idő tájt egy rokonához költözött Louisville-be, Kentuckyba. Itt minden nap egy körülbelül tíz mérföldes körzetet járt be, és három dollár körüli forgalomra számíthatott. Persze voltak negyeddolláros tű és zsebkendő eladásai is, de ez a „szakmával” együtt járt. Az ügyfelek telepések és indiánok voltak. A házalók kapcsolata az indiánokkal különleges volt, mert a többi fehérrel ellentétben nem tekintették őket ellenségnek, csak értéket hozó embereknek tartották a „csomagosokat”. A határhelyőrségek katonai parancsnokai épp ezért előszeretettel használták a házalókat az indiánokkal való tárgyaláshoz. A cherokee indiánok egyébként elnevezték a házalókat „tojásevőknek”, mivel az indiánok étele nem volt kóser, így a zsidó házalók mindenhol csak tojást fogadtak el.

Mint annyi más ember életét, Strauss-ét is a San Franciscó-i Gold Run, az aranyláz változtatta meg. 1848-ban Californiában aranyat találtak, ami elindította minden idők legnagyobb amerikai „népvándorlását”. Mire 1853-ban Levi megérkezett ide, a volt kisvárosból, San Franciscóból 70,000 lakosú nagyváros lett, zajjal és bűnözéssel; rengetegen tűntek el nem sokkal azután, hogy megérkeztek.

Levi Strauss nem tűnt el, hanem sógorával, David Sternnel (húgát, Fannyt vette el Stern) megalapította a Levi Strauss & Co.-t, és felismerve a piac igényeit, kitalálta az azóta klasszikus nadrágot, amely azért lett 501-es, mert a Franciaországból exportált festett pamutvászon-szállítmány ezt a raktári számot kapta.

Hevesi István